

Σχέδιο Αξιοποίησης τεχνικών ενσυναίσθησης στο μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Παρθένα Κυριακίδου

PhD Κλασικής Φιλολογίας, Δασκάλα, Ψυχολόγος,
Φιλόλογος ΠΕΙΣ Λυκείου Κιλκίς
nenakiriakidou@yahoo.com

➤ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εισήγηση είναι μια πρόταση διδασκαλίας στο μάθημα της λογοτεχνίας που αξιοποιεί τεχνικές ενσυναίσθησης, όπως την παράφραση, την αντανάκλαση, την αξιοποίηση έργων τέχνης. Με τις συγκεκριμένες τεχνικές ο μαθητής/ η μαθήτρια γίνεται συμμετοχός στη μαθησιακή διαδικασία, λαμβάνει ενεργό και δυναμικό ρόλο στη διεξαγωγή του μαθήματος γεγονός που τον/ την καθιστά κεντρικό πυλώνα μάθησης και αλλαγής στη σχολική τάξη.

Λέξεις-κλειδιά: Ενσυναίσθηση, Πίνακες ζωγραφικής, Τέχνη, Λογοτεχνία.

➤ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της έρευνάς μου θα είναι η ανάδειξη της σημασίας της ενσυναίσθησης στη σχολική τάξη μέσα από συγκεκριμένη μεθοδολογία που στόχο θέτει την προαγωγή του μαθησιακού αποτελέσματος, καθώς και την επίτευξη θετικού κλίματος ενισχυτικού για τη μάθηση.

Σε μια εποχή που βασικό κίνητρο μάθησης είναι η προσωπικότητα του εκπαιδευτικού, καθώς και η ύπαρξη θετικού κλίματος αλληλοκατανόησης, γνησιότητας, εμπιστοσύνης και ειλικρίνειας, κατανοούμε απόλυτα τους λόγους για τους οποίους η εφαρμογή της ενσυναίσθησης στο πλαίσιο της τάξης αποτελεί επιτακτικό αίτημα. Ειδικότερα, η επιλογή της εφαρμογής στρατηγικών ενσυναίσθησης στα θεωρητικά μαθήματα στόχο έχει την καλύτερη εμβάθυνση στους τομείς αυτούς, με στόχο μέσω της παράθεσης συγκεκριμένων παραδειγμάτων, να γίνει καλύτερη κατανόηση των στρατηγικών και της μεθόδου που χρησιμοποιείται. Το συγκεκριμένο διδακτικό μοντέλο αξιοποιήθηκε στην Τρίτη τάξη πειραματικού Λυκείου, στο μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας με 19 μαθητές. Εφαρμόστηκε σε ένα δίωρο ενιαίο την περασμένη διδακτική χρονιά 2022-2023 ως δειγματική διδασκαλία φιλολόγων. Πριν την παρουσίαση της διδακτικής μου πρότασης, κρίνω σκόπιμο να αναφερθώ στο θεωρητικό πλαίσιο της έννοιας της ενσυναίσθησης, η οποία και θα αξιοποιηθεί κατά την υλοποίηση της μικροδιδασκαλίας μου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Βασικές Αρχές Ενσυναίσθησης

Ως ενσυναίσθητη κατανόηση ο Rogers (1967), ορίζει την ικανότητα του ατόμου να κατανοεί τον κόσμο του Άλλου, έτσι όπως εκείνος τον αντιλαμβάνεται. Το άτομο οφείλει να ακούει με προσοχή, κατανόηση και σεβασμό το συνάνθρωπό του σε ένα κλίμα ζεστασίας και εμπιστοσύνης χωρίς να κάνει βιαστικούς και πρόχειρους συνειρμούς, διαγνώσεις και να βάζει ταμπέλες στα λεγόμενά του (Μαλικιώση-Λοϊζου, 1999). Απαραίτητη στην όλη διαδικασία είναι η οπτική επαφή καθώς και άλλες τεχνικές αποδοχής, εκτίμησης και κατανόησης (Αθανασιάδου, 2011).

Το άτομο οφείλει να επιδεικνύει «ενσυναίσθητη κατανόηση», «αυθεντικότητα», καθώς και μια «άνευ όρων αποδοχή», για να μπορέσει έτσι να προχωρήσει στην αλλαγή της συμπεριφοράς του (Mearns & Thorne, 1999).

Εξίσου σημαντική είναι και η ενεργητική ακρόαση, η προσπάθεια του ατόμου είναι να κατανοήσει, χρησιμοποιώντας όλες του τις αισθήσεις το συνομιλητή του. Ο Schulz von Thun (1998) αναφέρεται σε «ακρόαση με τέσσερα αυτιά». Η ενεργητική ακρόαση συντελείται με το συντονισμό της γλώσσας του σώματος, με τη μη λεκτική συμπεριφορά, με την εναρμόνιση της οπτικής επαφής των δύο συνομιλητών, τον συντονισμό με την ταχύτητα της ομιλίας και τον τόνο της φωνής τους (Geldard & Geldard, 2011).

Μια γνωστή μέθοδος κατά τη διαδικασία της ενεργητικής ακρόασης είναι η λεγόμενη αντανάκλαση περιεχομένου ή παράφραση. Πρόκειται για μια αναδιτύπωση των πιο σημαντικών λεπτομερειών από το περιεχόμενο της αφήγησης και η αναδιτύπωσή τους με σαφή τρόπο (Geldard & Geldard, 2011). Εκτός από την αντανάκλαση περιεχομένου, μπορεί να πραγματοποιηθεί και αντανάκλαση συναισθημάτων (Geldard & Geldard, 2011).

Η ενσυναίσθηση στη σχολική τάξη

Πρωταρχικής σημασίας είναι το αίτημα για ύπαρξη κλίματος εμπιστοσύνης και απουσία αμοιβαίας καχυποψίας ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και τους μαθητές (Μαλικιώση-Λοϊζου, 2008). Ο εκπαιδευτικός οφείλει πρωτίστως να είναι σε επαφή με τον εαυτό του, να γνωρίζει τα όρια και τις επιθυμίες του (Geldard & Geldard, 2011).

Η ενσυναίσθητική, ενεργητική ακρόαση είναι κάτι που απαιτείται στο πλαίσιο της τάξης, προκειμένου η μαθησιακή διαδικασία να συντελείται με επιτυχία. Ο εκπαιδευτικός, πριν από την εφαρμογή της ενεργητικής ακρόασης οφείλει να παρατηρεί από την πρώτη κιόλας προσέγγιση το παιδί, την αλληλεπίδραση με τους γονείς και τους δασκάλους (Geldard & Geldard, 2011). Στοιχεία τα οποία είναι δυνατόν να χρήζουν παρατήρησης είναι το παρουσιαστικό του παιδιού, η συμπεριφορά του, η διάθεση ή το συναίσθημά του, οι διανοητικές του λειτουργίες και οι διεργασίες σκέψης, ο τρόπος ομιλίας του, οι κινητικές του δεξιότητες, το πόσο πρόθυμο είναι να συνάψει σχέσεις τόσο με τους συμμαθητές όσο και με τον δάσκαλο (Geldard & Geldard, 2011).

Ο εκπαιδευτικός πρέπει να αποφεύγει να νοηματοδοτεί με τον δικό του προσωπικό τρόπο συναισθήματα και απόψεις του μαθητή, αλλά να «βλέπει» μέσα από τα μάτια του μαθητή και να «ακούει» όσα υποστηρίζει ο μαθητής, χωρίς να προσπαθεί να εξάγει αυθαίρετα προσωπικά συμπεράσματα, βασισμένα σε πρόχειρες, βεβιασμένες και αστήρικτες εκτιμήσεις (Αρχοντάκη-Φιλίππου, 2003).

Εξίσου σημαντική είναι η αποφυγή αξιολογικής ή κριτικής στάσης ή σύγκρισης με τον ίδιο ως εμπειρότερο, ή η παρουσίασή του ως αυθεντίας. Αντίθετα, η αποδοχή των λόγων του άλλου στο πλαίσιο αποδοχής του άλλου ως διαφορετικού και ιδιαίτερου ατόμου, είναι βασική προϋπόθεση για τη δημιουργία γνήσιας, αυθεντικής και ειλικρινούς σχέσης (Αρχοντάκη-Φιλίππου, 2003).

Ουσιαστικό μέρος της ευθύνης για την επίτευξη αποτελεσματικής μάθησης δε φέρει όμως μόνο ο εκπαιδευτικός αλλά και οι γονείς του μαθητή (Μαλικιώση-Λοΐζου, 2011). Ως ενσυναίσθηση στην περίπτωση αυτή, περιγράφεται η ικανότητα του γονιού να κατανοεί τον κόσμο μέσα από τα μάτια του παιδιού του -γνωστική διάσταση- και να μπορεί να βιώνει τα συναισθήματα που το ίδιο το παιδί βιώνει -συναισθηματική διάσταση- (Strayer & Roberts, 2004).

Αξιοποίηση ενσυναίσθησης στα θεωρητικά μαθήματα

Στα θεωρητικά μαθήματα, κατά βάση γλωσσικά και με ανθρωπιστικό προσανατολισμό, μπορεί να γίνει αξιοποίηση τεχνικών ενσυναίσθησης. Η ενσυναίσθηση δε θα πρέπει να αξιολογείται στατικά, αλλά δυναμικά με συναισθηματική και διανοητική λειτουργικότητα υπό την επίδραση της οποίας μπορούν να διαμορφωθούν στάσεις, αξίες, συμπεριφορές (Levine, 2005). Η κατανόηση των συναισθημάτων και σκέψεων των άλλων, αναπτύσσει πληρέστερα την ώριμη κριτική σκέψη (Levine, 2005).

Μέσω του θετικού κλίματος ασφάλειας, εμπιστοσύνης και αμοιβαίας αποδοχής είναι δυνατόν να ενσωματωθούν δράσεις που προάγουν την ενσυναίσθηση μέσα στο πλαίσιο της τάξης (Levine, 2005). Η ενσυναίσθηση είναι μια ενεργητική διαδικασία η οποία μπορεί να αναπτύσσεται παράλληλα τόσο μεταξύ μαθητή-δασκάλου όσο και μεταξύ των μαθητών (Riddett-Moore, 2009).

Ενδεικτικά, ο εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει τεχνικές ενσυναίσθησης, είτε αυτούσιες είτε να αυτοσχεδιάσει, είτε να τις εμπλουτίσει, προκειμένου να ενισχυθεί η συναισθηματική νοημοσύνη των μαθητών αλλά και να τονωθούν θετικά οι σχέσεις ανάμεσα στους μαθητές (Γκότοβος, 2002).

Ενδεικτικά, οι μαθητές καλούνται να καταγράψουν ένα ποίημα, ένα άρθρο, ένα κείμενο και να στοχαστούν πάνω σε διάφορες ιδέες που αφορούν τη σχολική και οικογενειακή, κοινωνική τους πραγματικότητα. Η συγκεκριμένη τεχνική θα μπορούσε να αξιοποιηθεί και για τη συγγραφή κάποιας σχολικής εφημερίδας. Τα θεωρητικά μαθήματα, Ιστορία, Νεοελληνική Γλώσσα, Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά, προσφέρονται για την καλλιέργεια της ενσυναίσθησης, την ανάπτυξη συναισθηματικών, κοινωνικών δεξιοτήτων μέσω της γραπτής και προφορικής επικοινωνίας (Αυγέρη, 2010).

Παράλληλα, μια ακόμη τεχνική είναι οι συζητήσεις που στόχο έχουν να ενθαρρύνουν τους μαθητές στην έκφραση της γνώμης τους αναφορικά με ένα υποθετικό πρόβλημα, ερώτημα, ηθικό δίλημμα (Levine, 2005). Οι συζητήσεις αυτές μπορούν

να διεξαχθούν τόσο σε γλωσσικά μαθήματα, αλλά και γενικότερα σε όλα τα μαθήματα που μπορούν να εφαρμόσουν τη διασύνδεση με την κοινωνική πραγματικότητα (Αυγέρη, 2010).

Τα υποθετικά σενάρια στόχο έχουν να προκαλέσουν τους μαθητές σε συζήτηση στην τάξη και να προτείνουν προτάσεις που βασίζονται στην ενσυναισθητική ανταπόκρισή τους (Stradling, 2001). Αρχικά παρουσιάζεται στους μαθητές μια δύσκολη και προβληματική κατάσταση και στη συνέχεια, ζητείται από τους μαθητές να αναστοχαστούν πάνω σε συγκεκριμένα ερωτήματα (Olsen, 1998). Το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και της Λογοτεχνίας μπορούν να προσφέρουν πολλαπλές ευκαιρίες αναστοχασμού σε συγκεκριμένα θέματα.

Στο ίδιο πλαίσιο ανήκουν και οι αντιθετικές στρατηγικές, που αφορούν στην παρουσίαση μιας στερεοτυπικής άποψης την οποία μέσω διαλόγου και αντίθετων επιχειρημάτων καλούνται να καταρρίψουν και ακολούθως να υιοθετήσουν τη νέα, ορθή προοπτική (Stradling, 2001). Στην κατεύθυνση αυτή χρησιμοποιούνται και τα παιχνίδια ρόλων, τα οποία συμβάλλουν στην παρακίνηση των μαθητών να συμπάσχουν και να αναπτύξουν τον συναισθηματικό τους κόσμο (Stradling, 2001).

Το παιχνίδι υπόδησης ρόλων μπορεί να εφαρμοσθεί όταν η διδασκαλία αφορά σε ένα ζήτημα bullying, διακρίσεων, στιγματισμού, περιθωριοποίησης κ.ά. (Αυγέρη, 2010). Με μια δραματοποίηση θα μπορούσαν να υποδυθούν πρόσωπα που βρίσκονται σε μια μειονεκτική θέση, να απαλλαγούν από φόβους, επικρίσεις και στερεοτυπικές αντιλήψεις. Η προσομοίωση, ανάλογη με την ηλικία και τις γνωστικές και συναισθηματικές ικανότητες του μαθητή είναι απαραίτητη για την επιτυχία αυτής της πρακτικής (Stradling, 2001).

Παράλληλα, ως τεχνική καλλιέργειας της ενσυναίσθησης προτείνεται και η αξιοποίηση ενός έργου τέχνης, όπως τα κεφάλαια για την Τέχνη στη Νεοελληνική Γλώσσα, στην Ιστορία, οι εικόνες Τέχνης στα Φιλολογικά μαθήματα αλλά και στα Εικαστικά. Ο Heidegger (1971) επισημαίνει πως οι Τέχνες μέσω της αισθητικής απόλαυσης μπορούν να ανασκευάσουν σχήματα των μαθητών τόσο για τον κόσμο όσο και τον εαυτό τους. Μέσα από την παρατήρηση ενός καλλιτεχνήματος οι μαθητές αναστοχάζονται, προβαίνουν σε εικασίες αναφορικά με το πώς μπορεί να νιώθουν τα εικονιζόμενα πρόσωπα (Riddett-Moore, 2009).

Εξίσου δραστική στρατηγική για την καλλιέργεια της ενσυναίσθησης στη σχολική τάξη είναι η ενθάρρυνση των μαθητών να δημιουργήσουν πρόσωπα που θα παρουσιάζονται σε μια συγκεκριμένη συναισθηματική κατάσταση (Αυγέρη, 2010). Με τη διαδικασία αυτή, την εκφραστική απόδοση της ζητούμενης ψυχικής κατάστασης, οι μαθητές ουσιαστικά τίθενται στη θέση του Άλλου και έτσι αναπτύσσουν τις ενσυναισθητικές τους δεξιότητες (Olsen, 1998).

➤ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Σχέδιο επι χάρτου με αξιοποίηση πινάκων ζωγραφικής

Προφίλ εκπαιδευομένων: Το δείγμα μου θα αποτελούν 19 Μαθητές Μέσης Εκπαίδευσης της Γ' τάξης του 2^{ου} Πειραματικού Λυκείου Κιλκίς, ηλικίας 17-18 ετών, οι οποίοι προετοιμάζονται για τις πανελλήνιες εξετάσεις εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Στόχοι διδακτικής ενότητας

Μετά το πέρας της διδασκαλίας οι μαθητές/ τριες αναμένεται να είναι σε θέση να:

- Γνώσεις: Να προσδιορίζουν την ενσυναίσθηση ως βασικό παράγοντα αντιμετώπισης και διαχείρισης κρίσεων, συναισθημάτων, συγκρούσεων, κατανόησης και αντίληψης.
- Ικανότητες: Να εφαρμόζουν σωστά τεχνικές ενσυναίσθησης στο μάθημα της λογοτεχνίας.
- Στάσεις: Να αποδεχτούν τη χρησιμότητα των τεχνικών ενσυναίσθησης, και πιο συγκεκριμένα της ενεργητικής ακρόασης, ως τρόπου έκφρασης, δημιουργικότητας, ανταλλαγής ιδεών, εντοπισμού, καταγραφής, αποτίμησης συναισθημάτων.

Μεθοδολογία διδασκαλίας/ Παρουσίαση δραστηριοτήτων

Αρχικά ζητούμε από τους μαθητές να καταγράψουν τις υποθέσεις τους αναφορικά με το τι προσδιορίζουν ως ενσυναίσθηση.

Καταγράφουμε τις θέσεις τους στον πίνακα και ακολούθως προσδιορίζουμε σύνομα βασικές θεματικές του όρου όπως Άνευ όρων αποδοχή, αυθεντικότητα, ενσυναίσθητη κατανόηση, ενεργητική ακρόαση.

Στη συνέχεια προβάλλουμε στους μαθητές ένα βίντεο από τις συνεδρίες του Carl Rogers, επινοητή της ενσυναίσθησης και των μεθόδων που αυτός χρησιμοποιούσε κατά την εφαρμογή της.

Ακολούθως, καταγράφουμε τις βασικές τεχνικές ενσυναίσθησης στο πλαίσιο της τάξης, προκειμένου να δημιουργείται κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης μέσα στην τάξη πρέπει να προσέχουμε ιδιαίτερος τέσσερις τομείς. (Plummer, 2016).

Ρόλοι, κανόνες, όρια

Η εμπιστοσύνη δημιουργείται πιο εύκολα εάν οι ρόλοι, οι κανόνες και τα όρια είναι σαφή από την αρχή της σύστασης μιας ομάδας. Ο δάσκαλος-συντονιστής μπορεί να αναλάβει διάφορους ρόλους, σύμβουλος, εμπυχωτής, διευκολυντής, υποστηρικτής βοηθός, διαμεσολαβητής διαιτητής, παρατηρητής, συμμετοχος, ερευνητής, συλλέκτης πληροφοριών, αξιολογητής, επόπτης, διασκεδαστής, πάροχος ιδεών (Plummer, 2016). Οι ρόλοι εναλλάσσονται.

Κατανόηση και αποτίμηση συναισθημάτων

Πρέπει να αποφύγει να ερμηνεύσει τις πράξεις του, αλλά να έρθει σε διάλογο με αυτόν (Plummer, 2016).

Έπαινοι, επιβράβευση

Η πιο αποτελεσματική προσέγγιση είναι η χρήση αυθεντικού, συγκεκριμένου και περιγραφικού επαίνου, όποτε αυτό είναι εφικτό (Plummer, 2016: 45). Οι Adele Faber και Elaine Mazlish (1982), επισημαίνουν το γεγονός ότι η διατύπωση ενός επιτυχημένου επαίνου αποτελείται από δύο μέρη (Faber & Mazlish, 1982).

Αναστοχασμός

Μερικές ομάδες ενδέχεται να επωφεληθούν από τη συμμετοχή τουλάχιστον δύο συντονιστών. (Plummer, 2016).

- Οι συζητήσεις μεταξύ εκπαιδευτικού και μελών της ομάδας συμβάλλουν στην επίτευξη θετικού μαθησιακού αποτελέσματος μέσα από ρεαλιστικές αυτοαξιολογήσεις, οι οποίες βοηθούν στην ενδυνάμωση τόσο της προσωπικής όσο και της ομαδικής αυτοεκτίμησης (Plummer, 2016).

- Ο εκπαιδευτικός μετά την ολοκλήρωση κάθε δραστηριότητας αφιερώνει χρόνο προσπαθώντας να απαντήσει σε ερωτήματα που σχετίζονται με το αν ανταποκρίθηκε μερικώς ή πλήρως στους επιδιωκόμενους διδακτικούς στόχους.

- Ο αναστοχασμός σχετίζεται με την κατανόηση των ικανοτήτων μας, των αδυναμιών μας, των σκέψεων σχετικά με τις δεξιότητες και τις γνώσεις, καθώς και με τον τρόπο με τον οποίο διαχειριζόμαστε οποιαδήποτε δυσκολία προκύψει (μεταγνωστικές δεξιότητες) (Robinson et al., 1991).

- Μέσα από την καθημερινή συμμετοχή στη σφαίρα της συλλογικότητας, το υποκείμενο αποκτά συνείδηση και κριτική κατανόηση των δυνατοτήτων και αδυναμιών του (Αρκαδιανός & Βασιλειάδης, 2010).

Στη συνέχεια δίνουμε στους μαθητές/τριες μια μελέτη περίπτωσης προκειμένου να μπουν και πρακτικά στη θέση του άλλου.

- Αφού προσδιορίσουμε και τις στρατηγικές ενσυναίσθησης των θεωρητικών μαθημάτων (συγγραφή, πρόζα, υποθετικά σενάρια, συζητήσεις, αξιοποίηση έργων τέχνης κ.ά.) θέτουμε στους μαθητές την ερώτηση «Ποιο είναι το συναίσθημα που πιστεύετε ότι αποδίδεται στους παρακάτω διάσημους πίνακες;».

- Παρουσιάζουμε στους μαθητές διάφορους πίνακες διάσημων ζωγράφων και ακολουθώντας καταγράφουμε το κυρίαρχο συναίσθημά τους.

➤ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ενδεικτικά λαμβάνουμε δύο πίνακες (Το φιλί του Γκουστάβ Κλίμτ, και την Κραυγή του Μούνκ) και τα συσχετίζουμε με τα ποιήματα του Καβάφη Δεκέμβρης του 1903 και Τάσου Λειβαδίτη Την πόρτα ανοίγω το βράδυ αντίστοιχα.

Για το κάθε ποίημα σε φύλλο εργασίας οι μαθητές εργάζονται ομαδοσυνεργατικά αξιοποιώντας τις ακόλουθες ερωτήσεις.

Για το πρώτο ποίημα και πίνακα:

- Ποια στοιχεία (γλωσσικά, υφολογικά, αφηγηματικά) αποτυπώνουν τη συναισθηματική κατάσταση του ποιητή;

- Στη β' φάση της ποιητικής δημιουργίας του Καβάφη (± 1900/03 – 1933), κατά τον Γ.Π. Σαββίδη, ο ποιητής αξιοποιεί τη σιωπή ως μέσο έκφρασης. Με βάση τη θεωρία της ενεργητικής ακρόασης, που έχει παρουσιαστεί, ο ποιητής εφαρμόζει τεχνικές ενσυναίσθησης στο συγκεκριμένο ποίημα;

- Πώς νιώθει ποιητής για το αντικείμενο του πόθου του; Μπορείτε να εξηγήσετε τα συναισθήματα αυτά; Έχετε βιώσει ανάλογα συναισθήματα;

- Τι κατά τη γνώμη σας θα έλεγε ο ποιητής, αν κατάφερνε να εξωτερικεύσει τα συναισθήματά του; Γιατί πιστεύετε ότι διστάζει;

Για το δεύτερο ποίημα και πίνακα:

- Να παρουσιάσετε τη συναισθηματική κατάσταση στην οποία βρίσκεται το ποιητικό Υποκείμενο σε μια παράγραφο 60-70 λέξεων.

- Ποια είναι τα πρόσωπα του ποιήματος; Ποιος μιλά, σε ποιον απευθύνεται και ποιον σκοπό έχει;

- Με ποιους τρόπους το ποιητικό Υποκείμενο προσπαθεί να προσεγγίσει το άλλο πρόσωπο;

- Στο ποίημα συνυπάρχουν ρεαλιστικές και λυρικές εικόνες. Να εντοπίσετε μια ρεαλιστική και μια λυρική εικόνα, να τις παρουσιάσετε και να εξηγήσετε σε τι αποσκοπεί η εναλλαγή τους;

- Το ποίημα διακρίνεται για τον εξομολογητικό του τόνο. Να εντοπίσετε δύο σημεία του ποιήματος που επαληθεύουν την άποψη αυτή και να τεκμηριώσετε την επιλογή σας.

- Στο ποίημα τονίζεται το συναίσθημα της ανθρωπιάς. Γιατί ο Λειβαδίτης περιβάλλει με ανθρωπιστική διάθεση το ποιητικό Υποκείμενο; Τι επιδιώκει; Πιστεύετε ότι η ανθρωπιστική διάθεση είναι μια ρεαλιστική στάση ζωής στην εποχή μας; Να οργανώσετε την απάντησή σας σε 100-200 λέξεις.

Οι μαθητές μέσα στην ομάδα λειτουργούν με διάφορους ρόλους τους οποίους οι ίδιοι αναθέτουν μετά από τις διευκρινίσεις που δίνει ο καθηγητής: εμψυχωτής, εργάτης, διαμορφωτής, υποκινητής, δημιουργικός, άνθρωπος των αποτελεσμάτων.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Geldard, K., & Geldard, D. (2011). *Η συμβουλευτική ψυχολογία στα παιδιά*. Αθήνα: Πεδίο.

Heidegger, M. (1971). *Poetry, language, thought*. New York: Harper & Row.

Levine, D. A. (2005). *Teaching Empathy: A Blueprint for Caring, Compassion, and Community*. Solution tree Press.

Mearns, D., & Thorne, B. (1999). *Person centered counselling in action* (2nd ed.) London: Sage.

Olsen, J. L. (1998). *Encouraging visual storytelling*. In Judith W. Simpson, et al. *Creating meaning through art: Teacher as choice maker*, Upper Saddle River. N.J.: Merrell. 163-205.

Riddett-Moore, K. (2009). Encouraging Empathy through Aesthetic Engagement:

An Art Lesson in Living Compositions. *International Journal of Education & the Arts*, 10, 111-114.

Rogers, C. R., Stevens, B. (1967). *Person to Person: The problem of being human*. Lafayette, CA: Real People Press.

Schulz von Thun (1998). *Das innere Team und situationsgerechte Kommunikation*. Rowohlt: Reinbek.

Stradling, R. (2001). *Enseigner l' Histoire de l' Europe du 20e siècle*. Strasbourg: Edition du Conseil de l' Europe.

Strayer, J., & Roberts, W. (2004). Children's Anger, Emotional Expressiveness, and Empathy: Relations with Parents' Empathy, Emotional Expressiveness, and Parenting Practices. *Social Development*, 13(2), 229-254.

Αθανασιάδου, Χ. (2011). Η συμβουλευτική ψυχολογία στο σχολικό πλαίσιο. *Hellenic Journal of Psychology*, 8, 289-308.

Αρχοντάκη, Ζ., & Φιλίππου, Δ. (2003). *205 βιωματικές ασκήσεις για εμφύχωση ομάδων*. Αθήνα: Καστανιώτη.

Αυγέρη, Σ. (2010). Ανάπτυξη των ενσυναισθητικών δεξιοτήτων των μαθητών μέσα από το μάθημα της Ιστορίας της Α΄ Γυμνασίου. *Επιθεώρηση εκπαιδευτικών θεμάτων του ΠΙ*, 2011.

Γκότοβος, Α. (2002). *Εκπαίδευση και ετερότητα, ζητήματα διαπολιτισμικής παιδαγωγικής*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Μαλικιώση-Λοΐζου, Μ. (1999). *Συμβουλευτική Ψυχολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μαλικιώση-Λοΐζου, Μ. (2008). Η πολυπολιτισμική διάσταση της ενσυναίσθησης. *Ψυχολογία*, 15(1), 1-15.

Μαλικιώση-Λοΐζου, Μ. (2011). Η συμβουλευτική ψυχολογία στην Ελλάδα σήμερα. *Hellenic Journal of Psychology*, 8, 266-288.

Μαλικιώση-Λοΐζου, Μ. (2011). *Η συμβουλευτική ψυχολογία στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Πεδίο.